

Vocabulari català de Tortosa ¹

La situació geogràfica de la nostra contrada, i amb ella la del nostre dialecte, ofereix un compromís lingüístic entre el català oriental per una banda i el català valencià per altra. Es per això que havem cregut convenient fer un petit recull del nostre lèxic, en el qual registrem no solament ço que de primer antuvi apareix com a característic de Tortosa, sinó també un bon nombre de formes conegudes del català central. Moltes d'aquestes són ja patrimoni exclusiu de la generació que passa, i és bo consignar-les, abans que desapareguin en absolut, per orientar tant com sigui possible les investigacions futures sobre l'extensió geogràfica de determinades paraules. Quant a la transcripció adoptada, mancats com estem de coneixements precisos sobre la fisiologia dels sons, havem tingut de concretar-nos a les valors fòniques que poden bonament indicar-se amb l'ortografia corrent. Ens permetem solament indicar sovint el lloc i la naturalesa de l'accent, i suprimim les consonants finals que són mudes en la pronunciació. Consignem, no obstant, algunes breus observacions sobre el parlar tortosí, per facilitar més la bona interpretació fonètica del vocabulari.

La qualitat de les vocals tòniques *e*, *o*, en general s'adiu més a la tinguda com a normal en el valencià que a la del català central. Així, principalment, la *e*, respòn a una *ĭ* o *ē* llatina quan és tancada, i a una *ē* quan és oberta. En casos comptats, però, es pronuncia una vocal mitja *é* entre *ĭ* i *ē*. Aquesta vocal, que segons els individus sona també *é*, la notem en els exemples *mes*, *mestre*, *creu*, *arreu*.

Les vocals àtones són aproximadament les del català

1. Regraciem al Sr. Barnils el favor que ens ha fet redactant la nota que precedeix el VOCABULARI.

occidental. Amb això ja afirmem que ni la *a*, *e*, es confonen en *ɛ*, ni la *o* en *u*, com en el català del centre. Amb tot, s'ha de fer constar que a Tortosa, la pronunciació sobretot de la pretònica, és quelcom relaxada, i una orella no prou atenta s'inclinaria, en determinats casos i en el llenguatge seguit, a creure-la una *ɛ*.

La vocal protètica és, anàlogament al valencià, una *a*, però fluixa en el nostre dialecte. Quant a les vocals finals, havem de consignar particularment que la *a* té una certa tendència vers *o*, i sovint també vers *ɛ*, sense que puguem determinar bé els casos en què apareix l'una o l'altra. La *e* dels plurals i la dels singulars, com en *pare*, *mare*, *negre*, *melge*, etc., és en general tan cada i fluixa, llevat dels casos en què va precedida d'un grup de consonants, en els quals sona plenament tiva nt.

Notem també, aquí, que la vocal *i* dels diftongs decreixents resulta quasi imperceptible en els monosíl·labs, i en canvi sona ben plena en els mots de més d'una síl·laba. Així tenim, per exemple, *bui*, *fruit*, però *buida*, *fruita*.

En el consonantisme el català de Tortosa ofereix la particularitat de pronunciar una *l* netament dental quan va precedida de *ɛ* o *i* (*àngel*, *fil*, *mil*), velaritzant-la, en canvi, quan va precedida de *a*, *o*, *u*. En aquest cas té la valor fònica del català. Fora d'això, notem la distinció entre la *v* i la *b*, com en els dialectes catalans extrems, per bé que l'articulació de la primera resulti ben especial. La *v* del tortosí, tot i pronunciant-se aplicant el llavi inferior als incisius superiors, no té l'articulació ferma del valencià extrem o del tarragoní. Es, doncs, la *v* de Tortosa, una labio-dental fluixa, la qual cosa té com a conseqüència que una bona part del llavi inferior articuli també al mateix temps amb el llavi superior, resultant-ne una consonant que podríem nomenar més propiament bilabio-dental. Això fa que la pronunciació de la *v* pugui confondre's fàcilment amb la de la *b* si el dialectòleg no procedeix en cada cas a un examen detingut de l'articulació.

Apartant-se del valencià i acostant-se al català, té encara el tortosí les formes *pobresa*, *riquesa*, *peresa* (valencià *pobrea*, *riquea*, *perea*), l'empleu de l'article masculí *lo* (com el català occidental) (*lo pare*, *lo vi*) convertit en *el* en les posicions àtones (*la mare i el pare*, *lo pa i el vi*).

Observem, per acabar, que les consonants, en els altres casos

tenen les mateixes particularitats del català central, excepció feta de la *-nt*, *-rt*, *-lt* (i *-nts*, *-rts*, *-lts*), que deixen sonar també la *t*, com fan sovint els dialectes valencians, i deixant de banda l'exemple aïllat *karbó*, la *b* del qual és explosiva. Notem, finalment, els «doublets» fonètics *creueta* i *creveta*, 'creu petita', *claueta* i *claveta*, 'clau petita', que acaben de donar-nos una idea de l'estat oscil·lant del nostre dialecte.

A

abadéijo, m. : bacallà.
abecar-se, v. : endormiscar-se.
ablaüt, adj. : abatut pel cansament, condolit, dolorit.
aborrició, f. : odi, mala voluntat.
abotargat, *-da*, adj. : inflat, pesat, espès.
acabussat, *-da*, adj. : cabussat.
acaminadós, m. pl. : corretges per a sostenir les criatures quan se'ls ensenya a caminar.
acatxapat, *-da*, adj. : aplanat, humiliat, vençut.
aceball, m. : el gra que es posa en un lloc determinat per encebar els ocells.
aclacà, v. : ajupir-se fins a tocar el cul a terra; ex. : L'ase s'*aclaca* de tanta càrrega; el noi s'*aclaca* de tant de pes.
aclocalls, m. pl. : antiparres per als animals.
acondolit, *-da*, adj. : consentit, abatut, condolit.
aconduït, *-da*, adj. : allistat a la clientela d'un metge, etc.
 A més, com a verb (*aconduir*), significa omplir o assaciar; ex. : El pa moreno *acondueix* més que el blanc.
acorà, v. : rematar o produir la mort d'un sol cop.

acotadet (*estar* —), adj. : estar ajupit a la guaita; cast. : *Estar al acecho*.
acotolat, *-da*, adj. : acostadet, arrimat.
acotonà, v. : acostar-se una criatura al pit.
acotxà, v. : ajupir-se.
acotxat, adj. : ajupit.
acursà, v. : minvar, disminuir.
acutit, v. : atapaït.
àdena, f. : ànec.
adés, adv. : fa poc, ara mateix.
adesà, v. : ficar un objecte a un calaix o lleixa; desar.
adho, adv. : àdhuc, encara; ex. : *Ado* que fos així no n'hi ha per desesperar-se.
adobà, v. : compondre, apanyar.
afanyà, v. refl. : anar depressa.
afaràm, m. : bestiola fantàstica.
aféts, m. pl. : fets, obres, procediments; ex. : Tens molt bones paraules i mals *afets*.
aflamat, *-da*, adj. : es diu del pa poc cuit i ennegrit per la flama.
afuat, adj. : punxagut.
agarrotà, v. : lligar fort.
agranà, v. : escombrar.
agramant, m. : cast. : *azabache*.

aguant, m. : resistència, duració, força, virior.

agulla, f. : agulla de cosir; tendó; ex. : Tinc una *agulla* al peu fóra de lloc.

agullonà, v. : aturmentar, *agullonada*, f. : impressió forta i desagradable; cop d'agulla.

aiguades, f. : lleixiu dels saboners.

aigüera, f. : lloc on es renten els plats; alforja d'espart, en el carro, per a dur el menjar.

aïna, f. : perol, tupí, cassola, i qualsevol altre utensili de cuina. També es pren en la significació d'*eina*.

aix, m. : eix; cast. *eje*.

aixadell, m. : aixol.

aixalabat, -da, adj. : desgustat, insubstancial.

aixamorat, -da, adj. : terror, roba, etc., sec, eixut i airejat després d'ésser mullat.

aixarmentà, v. : fer garbons dels sarments.

aixarop, m. : xarop.

aixarrancat, -da, adj. : estar dret o muntat amb les cames obertes.

aixaure, m. : espai, lloc, eixampli.

aixavol, m. : saboga mascle; alosa.

aixeringa, v. : xeringa.

aixèrrit, m. : fem del bestiar llanar i cabriu.

aixèrrit, -da, adj. : es diu del menjar recuit i poc gustós.

aixertigà, v. : tallar la malesa abans d'arrabassar la terra.

aixingló, m. : singlot.

aixòl, m. : aixada petita.

aixoreijà, v. : espavilar; airejar una pessa de roba; netejar i ventilar una habitació.

aixubri, v. : cavar la vinya; cavar la terra al voltant de les roques.

alabastre, m. : guix blanc.

albertir-se, v. refl. : endormiscar-se lleugerament; cast. *dormitar*.

alèco (*estar—*), adv. : estar sobre avís, previngut, alerta.

alènda, adv. : esment; ex. : De tal cosa no n'hai papat *alènda*.

aléra, f. : perdiu ferida d'una ala.

alèuna, f. : vegi's *assagadell*.

aliacrà, f. : icterícia.

allevà, v. : calumniar, imputar; ex. : Ço que em dius és fals: m'ho *alleves* perquè vols.

amagatall, m. : recó, lloc amagat, forat, llodriguera.

amanós, -sa, adj. : lleuger; fàcil de manejar o sostenir a les mans.

amargació, f. : dolor, amargura.

ambarrera, f. : barrera.

amidà, v. : amidar.

amollà, v. : afluixar, deixar anar.

ampanada, f. : coca rodona de farina i sucre amb una poma dins.

ampantaganat, -da, adj. : es diu de qui ha entrat dins d'una bassa plena de llot i no en pot eixir; embolicat en un assumpte dolent, confús.

ampedé, adj. : propens a una malaltia.

ampitxolà, v. : l'acte que fan els caçadors d'ajuntar les potes dels conills per penjar-los.

ampomà, v. : vegi's *entomar*.

ampostà, v. : aplanar la terra.

amprà, v. : manllevar.

amprat, -da, adj. : fora de lloc, violent, encongit; ex. : Soc tant curt de gènit que al davant d'una persona estranya me trobo *amprat*.

ampudegà, v. : importunar.

anarcàt, adj. : gelat de fret.

ancandilar-se, v. : extasiar-se; ex. : Al veure-la m'hai *encandilat* de goig.

encavar-se, v. : ficar-se el conill al cau.

andadó, m. : el caminet fet al volt de la sinja.

andàmit, m. : manera de caminar, aire d'una persona; ex. : Prou anava tapat, però jo l'he conegut en l'*andàmit*.

andareigà, v. : anar i venir sovint.

andar i tocà : joc de nois que consisteix en ajupir-se l'un de manera que els altres puguin saltar-li per sobre.

andèrgo, m. : mal-entès, tras-to o cosa inútil.

angorronit, -da, adj. : emperesit, engandulit.

andinyà, v. : donar un cop, i donar una cosa dolenta fent-la passar per bona; ex. : Per haver-me *andinyat* un rellotge que es parava, li hai *andinyat* una bofetada.

andossiè, int. : passi-ho bé!

ansilà, v. : enfitar; molestar-se per una cosa insignificant.

anganell, m. : nou del coll.

anganells, m. pl. : especie de taules forades que es posen als muls per tragar cantirs d'aigua.

ànimes, int : exclamació que

fan els nois quan prenen alguna cosa dels que estan jugant. (En castellà *arreballiña*.)

anjullat, adj. : enlluernat.

anllardà, v. : enganyar algú fent-li comprar una cosa dolenta per bona.

anmallar-se, v. : es diu dels conills quan, perseguits pels gossos, s'escapen escorrent-se per llocs inaccessibles a ta païts de malesa.

anrasir-se, v. : serenar-se el cel després d'una nuvolada.

anrellamat, adj. : entremaliat, viu, desimbolt.

anrogallat, -da, adj. : acatar-rat.

ansa, f. : nansa.

ansampà, v. : sorprendre, atrapar algú fent una cosa de la qual s'amagava; agafar al vol una cosa.

ansapar-se, v. : ensopir-se a copia de menjar.

ansapat, -da, adj. : replè, fart.

ansòmit, m. : somni.

ansordà, v. : vegi's *atabalà*.

ansumà, v. : olorar.

antabulxat, -da, adj. : marejat a causa del tabac o del fum.

antapit, m. : post de fusta per a amagar-se o defensar-se de les embestides dels bous en els corrals o places.

antelat, adj. : ennuvolat.

antendòla, f. : núvol prim i llargarut.

antimanya, f. : antigor, velluria.

antiparra, f. : polaina de roba que s'usa per treballar en els arrossars.

antivà, v. : alçar el nivell de

- l'aigua mitjançant una paret o una taula de fusta.
antiva (fer —) f. : fer ple les aigües en un canal, sequia o regadora.
anòmà, v. : percebre, sorprendre un secret.
antufat, adj. : enfadat.
antullà, v. : ajuntar dues boques de canó.
antumit, -da, adj. : entumit.
anturmentà, v. : importunar.
apamà, v. : amidar a pams.
apanyà, v. : arreglar, compondre una cosa; posar-se bo després d'una malaltia.
apanyussà, v. : arreglar una cosa a mitges.
apegalós, -sa, adj. : es diu d'una cosa que s'enganxa, d'una persona poc discreta que s'ajunta als altres, sense conèixer quan fa nosa.
aposta, adv. : cosa feta expressament.
apunyegà, v. : donar cops de puny.
ardera, f. : ardor, escalfor excessiva.
ardit, m. : xavo (paraula antiquada).
argéps, m. : guix plomíç.
argolfa, f. : golfa.
armejà, v. : promoure una cosa.
arnòt, m. : protector de canyís o de fusta per a guardar els arbres joves del rosec del bestiar.
arpiòts, m. pl. : cava-vinyes amb dues puntes.
arranà, v. : tallar les extremitats d'alguna cosa.
arranixar-se, v. : ajuntar-se amb altres sense averiguar si els serà grat; ésser apegalós, o, com vulgarment es diu, *anar de gorra*.
arrantxat, -da, adj. : refet.
arreuet o *arrevet*, m. : diminutiu d'*arreu*.
arriblar-se, v. : arrambar-se.
asbocat, -da, adj. : es diu del canó, mànega o camal eixamplat o estirat de la boca.
asbrafar-se, v. : esbravar-se; evaporar-se el baf. Desfogar-se una persona.
asbromà, v. : treure l'escuma del brou.
asbromadora, f. : escumadora (objecte de cuina).
asbroquellat, adj. : esbrocat, escantonat. (Es diu dels recipients de vidre.)
asbufegat, -da, a. : asmat, fatigat.
ascafinyat, adj. : avar. (Es diu també d'una cosa raquítica.)
ascàlem, m. : barró que sosté els remes de la barca.
ascalibat, adj. : escarmentat.
ascanyessia, f. : tos ferina.
ascarafalls, m. pl. : escarafalls, ganyotes.
ascarrà, v. : fer caure les olives a cops de perxa.
ascarsa, f. : la barra que es penja al coll dels animals perquè no fugin.
ascaufit, adj. : rescalfat.
ascla, f. : estella grossa.
asclafí, v. : trencar el plor o la riulla.
ascoquerà, v. : collir les figues.
asgàmbi, m. : espai; ex. : Juguem aquí, que hi ha més *asgàmbi*.
asgargamellà, v. refl. : esgolar-se de plorar, parlar o cridar.

asgarrany, m. : esgarrapada.

Cast. *arañazo*.

asgarronà, v. : estalonar.

asgolà, v. refl. : esgargame-llar-se.

asgólja, f. : Cast. : *desván*.

asgotà, v. : deixar un pou, clot o bassa sense una gota d'aigua.

asllemena, v. : netejar els arbres de les rames seques.

asllenguít, adj. : esprimatxat.

asmolét, m. : esmolet; núvol rodó dentellat que assenya-la el vent.

asmorrat, -da, adj. : esfilagarçat.

asmunyi, v. : escórrer, es-prémer.

asmunyi-se, v. : es diu dels co-nills que s'escapen perden-t-se de vista als caçadors.

aspadella, f. : la fusta que porta el collaró dels animals a la part de davant.

aspalmadó, m. : raspall.

aspollà, v. : treure els *bordis-sets* de les rames.

asplugar-se, v. : espolsar-se. (Es diu dels ocells i de les gallines.)

asprénydre, v. : esprémer; ex. : Per molt que *asprenygues* no trauràs suc.

assacanat, -da, adj. : atrafegat; cansat de treballar.

assagadell, m. : cercle de pedres al vessant d'un cingle ple de malesa.

assenciat, -da, adj. : entenimen-tat, bon criteri; tempera-ment pacífic.

assucar-se, v. : estimbar-se i caure mort.

astalsim, m. : sutge.

astamordit, -da, adj. : estabor-

nit a causa d'un cop o de l'acció d'un sol fort.

astelat, adj. : cel estrellat.

astèlla, f. : estella.

astrinjol, m. : estríjol.

astròp, m. : l'anella que sub-jecta els remes als escàlams de la barca.

astuba, f. : vapor produït mit-jançant l'aigua bullent. Cas-tellà : *Vaho*.

astubó, m. : xafagor.

asturdit, -da, adj. : viu, astut, espavilat.

atabalà, v. : eixordar.

atacadó, m. : barra acerada amb una regata al cap per atacar la pólvora quan es prepara la barrinada.

atallà, v. refl. : paraitzar-se momentaniament a causa d'una impressió forta; ex. : Quan m'he vist lo tren davant, m'hai *atallat* sense poder dir res ni fugir.

ataquinar-se, v. : menjar ex-cessivament; afartar-se.

atarantat, adj. : espantat, sor-près, arraulit.

atauba : tercera persona del verb *ataubar* (?), que no s'usa mai en infinitiu, sinó sols en la dita tercera per-sona. Ardor congestinant produït per l'acció de un sol fort; ex. : Fa un sol que *atauba*.

ataüllà, v. : veure una cosa lluny, obirar.

atesat, -da, adj. : èrtic, íntegre, invariable.

atgivellà, v. : restablir l'amis-tat entre dues persones que estaven renyides.

atrat, v. : traïr, enganyar.

airotinat, -da, adj. : atropellat

pel cansament. (També es diu del vestit o moble mig fet malbé.)
aturrullà, v. refl. : fer una cosa depressa, sense ordre ni concert.
atzabara, f. : atzavara.
aubades, f. pl. : caramelles.
aubrimènta, f. : obertura.
aufàbiga, f. : alfàbrega.
auló, f. : olor.
aulorà, v. : olorar.

aumànguina, f. : mangre.
auvellòl, m. : la concavitat de la part inferior del casc dels animals.
auvènc, m. : cova fonda; caverna.
avènc, m. : vegi's *auvenc*.
aventà, v. : atacar amb furia. (S'usa molt com a recíproc: *aventar-se*.)
avià, v. : engegar.
avivassó, f. : multitut de sers.

B

babalà (a la—) : sense ordre ni concert.
bac, m. : caiguda.
badomia, f. : caboria, mania.
baijòca, f. : mongeta tendra.
balai, v. : jugar, córrer o saltar sense repòs.
baldana, f. : especie de botifarra negra.
baldé, -ra, adj. : flux, suau; generalment s'aplica als objectes que es mouen folgadamente o amb massa lleugeresa per damunt d'un encaix, com les baldes dels panys de les portes, llurs tanques i frontisses, etcètera.
baluerna, f. : objecte o moble d'extremades dimensions.
bamà, adv. : potser, qui sab, tal volta; ex. : *Bamà*, que si el demanessem no l'hauríem de tornà.
bambólla, f. : butllofa.
banastéll, m. : caps per a dur la fura.
bancal, m. : davantal; feixa de terra.

banduféll, m. : baldeta o tanca de fusta plana, subjectada amb un clau en el centre perquè pugui voltar i deixar obrir la porta; cast.: *taravilla*.
bànua, f. : cobrellit de ganxet o de punt teixit.
banyà, v. rfl. : mullar-se.
baqueijà, v. : treure una persona de la innocència o candor en què viu.
baqueta, f. : caragol.
baralluga, f. : baldufa.
barandat, m. : embà.
barallar-se, v. refl. : renyir.
barata, f. : canvi.
baratà, v. : canviar; ex. : Qui *barata* el cap se grata.
barbada, f. : la part de la teulada que surt més que la paret de l'edifici; cast.: *alero*.
barbólla (pescar a la—) : consisteix en remoure la terra d'una bassa per embrutar l'aigua i agafar el peix amb les mans.
bargalló, m. : la soca de les palmeres de les muntanyes incultes.

- barjòla*, f. : cistell de vimets ovalat o rectangular d'un pam d'alçaria, amb una nansa al mig.
- barqueta*, f. : barca petita; espigó verd que s'introdueix a l'arbre que es vol empeltar.
- barra*, f. : tros de fusta llarga; maxilar inferior.
- barrella*, f. : planta de les cendres de la qual es fa la sosa. Cast. : *barrilla*.
- barril*, m. : atuell per al vi; l'estel volador de la canalla.
- barruscà*, v. : batre les garrofes.
- bàrsa*, f. : cabàs d'espart tapat que tenen els mariners per dur la roba.
- barsina*, f. : xàvega.
- bascoll*, m. : clatell.
- basquinya*, f. : faldilla de merino negre.
- bassí*, m. : gibrelleta per a orinar.
- bàssia*, f. : menjadora dels porcs; gaveta dels mestres de cases.
- bassiet*, m. : canal feta d'un tronc de fusta per conduir les aigües de les fonts i per abeurar el bestiar.
- bassiòl*, m. : menjadora dels porcs.
- bassòt*, m. : clot d'aigua.
- bastonaga*, f. : pastanaga.
- batà*, m. : pallissa, llisada.
- batedó*, m. : clot que es fa a les carreteres mal cuidades. En cast. : *baché*.
- baticul*, m. : pallissa o llisada.
- batzòles*, f. pl. : tenebres; instrument de fusta per a trucar al campanar en Setmana Santa.
- becada*, f. : dormida; ocell.
- bèmiò*, m. : imbècil, idiota.
- bengalada*, f. : bastonada.
- berebè* (a—), adv. : a coll i bè; dur una criatura muntada a la espatlla.
- bergella*, f. : creuera d'espart per a caçar ocells amb vesc.
- bérma*, f. : verema.
- besét*, m. : petonet.
- besnét*, -ta, fill del nét.
- beuràc*, m. : bevedora dels ocells en les barraquetes de caçar.
- bidaua*, f. : arbust de ramatge embullat que fa una flor blanca semblant a un plo-mall.
- bigal*, m. : espinada.
- binòta*, f. : amagatall.
- birbà*, v. : arrencar les males herbes dels cultius.
- biscaina*, f. : derivat de *biscó*.
- biscó*, m. : fret secret.
- blan*, adj. : tou, dèbil.
- blanc* (antic), adj. : pobre.
- blau*, adj. : blau; mentider.
- blaura*, f. : part de la pell blavejada per un cop; mentida.
- bóc*, m. : boc.
- bocandlit*, m. : cert tribut que paguen els mariners del gremi de San Telm.
- bòfia*, f. : butllofa.
- boiraca*, f. : boira freda i humida.
- bolquim*, m. : bolquer. Se sol usar més en plural.
- bollèta*, f. : passaport.
- boqueijà*, v. : morir una persona o animal.
- boquida*, f. : el temps que es destina al boc per cobrir les cabres.
- boquimoll*, m. : càndid, innocent, que diu tot el que sent.

- bord*, -da, adj. : el que no co-neix sos pares. (Es diu tam-bé de qualsevulga arbre o planta que no fa fruit o el fa dolent.)
- bordet*, adj. : vegi's *bord*.
- bordís*, m. : brot que neix prop d'un arbre o en la mateixa soca d'aquest.
- bóre*, v. : beure.
- borraina*, f. : planta comesti-ble; borratja.
- borrim*, m. : pluja menuda, suau i molt fina.
- borrimeija*, v. : plovisquejar.
- borrimet*, m. : vegi's *borrim*.
- bossà*, v. : vomitar, perbocar.
- bossell*, m. : corriola de nau.
- botà*, v. : calar foc; tirar una nau a l'aigua.
- botana*, f. : forat produït a la roba per una guspira de foc.
- botèrn*, m. : forat.
- botets* (fer—) : fer el bot; estar a punt de plorar.
- boticaixada*, f. : cop, bufeta-da, revés.
- botinflat*, -da, adj. : inflat.
- botja*, f. : nom genèric d'algunes plantes boscanes.
- botnada*, f. : ventresca del peix.
- braj*, m. : baf.
- brajada*, f. : baf, bravada.
- brafó*, f. : baf que surt de la terra quan ha plogut.
- braforada*, f. : vegi's *brafó*.
- braseràl*, m. : mola o floc de maleza punxenta molt es-pessa. En castellà : *maleza enmarañada* o *infranquea-ble*.
- brassera*, f. : planta dolenta que s'arrapa als bancals cultivats de les garrigues.
- brés*, m. : bressol.
- bresquilla*, f. : una de les va-rietats del préssec, i més saborosa que aquest.
- bressà*, v. : bressar, bressolar.
- bribada*, f. : empena, sotra-gada.
- brill*, m. : xiulet de fulla de canya per a caçar.
- brivallada*, f. : munió de cria-tures.
- brocal*, m. : barana del pou.
- bròcul*, m. : bròquil.
- brossat*, m. : nata.
- brossé*, adj. : decidit. (Es diu dels gossos que no temen ficar-se per les bardisses, en-troncats, etc.)
- brostà*, v. : florir les rames.
- brotó*, m. : capoll.
- bròu de pà*, m. : beguda re-constituïent feta de rovell d'ou batut i aigua o subs-tància de pa i arròs.
- brum*, m. : so produït per una vibració; el soroll de l'aigua quan bull.
- brumènt*, -ta, adj. : brunzent.
- brumit*, m. : brunzit.
- brusquil*, m. : bosc espès, de difícil ingrés o pas.
- budell*, m. : budell; xerraire.
- bufalaga*, f. : mata boscana.
- bufalènc*, -ca, adj. : tou, bla, fofó.
- buidla*, f. : gavadal de fusta per a abocar el vi.
- bullonèra*, f. : claveguera.
- bulls*, m. : botifarra grossa que fa sacsons.
- bunya*, f. : seguida de temps, tant si és plujós com ventós.
- bunyiga*, f. : excrement de bou.
- burriòl*, m. : nom donat a una certa classe de papallones.
- bursada*, f. : punxada; cop fort.
- burtxanc*, m. : branca o fusta

puntaguda de poca grossa-
ria.
burtxó, m. : tros de branca pun-
taguda; persona que atia
una altra.
buscall, m. : tronc no gaire
gruixut.

butxacó, m. : butxaca de l'ar-
milla. Vegi's la cançó po-
pular:
Bona aigüeta que en plogués,
i matés als sabatès:
les sabates pels racons
i els dinés pels *butxacons*.

C

caballó, m. : feix de deu garbes
de blat; llom de la terra
entre dos solcs.
cabassa, f. : senalla.
cabessut, m. : llissa ampla i
de cap gros.
cabòssa, f. : cabota.
caburdo, adj. : tossut.
cabussó, m. : submersió ràpi-
da del cap dins de l'aigua.
cadàp, m. : mesura d'oli equi-
valent a vuit lliures.
cadell, m. : cadell; gos petit de
caça; el cuc que menja les
patates.
cadiró, m. : biga.
cadolla, f. : vegi's *codolla*.
cadup, m. : catúfol.
cabanya, f. : especie de gaveta
que usen al forn per al·llevat.
càfila, f. : despectiu de colla.
cagatins, m. pl. : calçonets de
criatura.
caixó, m. : caixa de fusta més
alta que ampla.
calaixó, m. : calaix més alt
que ample.
calbòt, m. : cop de mà al cap.
calija, f. : xafogor.
calmant, m. : beguda meitat
cafè, meitat rom.
calsa, f. : mitja.
calsé, m. : calçat.
calsons, m. pl. : pantalons.

calúc, m. : llissa més petita que
la *caluga*, semblant al *ca-
bessut*.
caluga, f. : llissa que té el cap
més allargat.
calzim, m. : terra grossa sota
del *percur* en els terrenys
llaurats.
camal, m. : cuixal del panta-
lón.
cama-lluvent, m. : sinònim de
'pagès'.
camellada, f. : gambada.
camins (a —), adv. : a vegades,
a voltes; ex. : — Vas molt
a l'hort, amb el carro? — A
camins sí, a camins no.
campall, m. : la palla d'arròs
que resta entre l'espiga i el
rostoll.
candèla, f. : puntal que aguan-
ta una biga. — Candela,
moc.
càndit, -da, adj. : es diu de la
persona malaltissa que va
aprimant-se; desfet, fos.
candít, ad. : fos, tísic.
canejà, v. : rentar la roba.
cânfora, f. : cast. : *alcanfor*.
cansera, f. : cansament, fatiga.
cantarillé, m. : banc amb forats
per a col·locar els càntirs.
cantimplòra, f. : canya que
empleen els mariners per

- xuclar l'aigua o el vi d'un barraló.
canturel·la, f. : canturia.
canyís, m. : sargantana petita.
canyòt, m. : cama del blat de moro.
canyut, m. : canut.
canyutet, m. : joc que consisteix en plantar un canyut amb una o diverses monedes al damunt, per tirar-lo a terra amb una moneda o pedra.
cap-dansé, m. : cap de colla en festes, balls i gresques.
cap-d'olla, m. : el soldat romà que porta el casc sense plomall en la professó del diumenge de Rams.
cap-i-causa, m. i f. : instigador, -ra.
cap-llaç, m. : corda que serveix per subjectar els bous i lligar-los.
capsana, f. : coixinet, en forma de rodanxa, que es posen les dones per apoïar-hi càntirs, paneres, etc.
capsòt, m. : nom d'un ocell; taboll.
carabassa, f. : carabassa; tallal peu o a la mà produït pel fret.
caragolí, m. : olleta d'una ansa.
caragols (de fusté), m. pl. : flocs, encenalls.
carallades, f. pl. : menuderies, petiteses.
carallufa, f. : planta molsuda salvatge.
carallut, adj. : bonatxó.
carantòines, f. pl. : afalagaments, carícies.
carcàs, m. : gargall.
carcat, -da, adj. : corcat.
carcó, m. : corc; rosec.
cardénsa, f. : escorxador.
carnals, m. pl. : tela de cotó gruixut.
carns-frets, m. pl. : esgarri-fança; cast. : *escalofrios*.
carranca, f. : cosa inútil, trasto vell; persona o animal maltissos.
carrasca, f. : alzina.
carratell, m. : barraló de fusta amb un galet de canya per a poder-hi beure.
carráu, m. : xerrac; cast. : *chicharra*.
carrau, m. : carreu.
carretilla, f. : cant del passarell.
carrilada, f. : rodera dels carros.
carrinya, adj. m. i f. : mal geni.
carriot, m. : carro de trabuc per al transport de terres, graves, etc.
carronya, adj. i m. : mal geni, lent.
carrotxa, f. : escorça de pi.
carrucada, f. : colla de gossos caçadors; cast. : *jauria*.
carura, f. : semblant, fesomia.
carxòt, m. : clatellada.
càs, m. : poal amb una ansa oberta que s'usa en els molins per treure l'oli.
cascadura, f. : la rojor inflamada que deixa un cop a la pell; contusió.
cascurré, -ra, adj. : pegador, lleuger de mans.
casell, m. : dipòsit de rajola, recolzat a la paret, per a posar les olives.
casòri, m. : casament.
casqueta, f. : panet especial que es menja tradicionalment per Sant Blai.

casséta, f. : paella de l'aigua-cuit.

castanyola, f. : un dels cants de la perdiu.

casunyet, m. : casa rústega i petita.

calàifa, f. : colla; nissaga.

càtra, f. : explicació o definició d'una cosa. S'usa sempre sense article; ex. : El que sab molt te'n darà *catra*.

catxap, m. : conill petit.

catxillà, v. : parir les gosses, gates i conilles.

catxutxa, f. : gorra.

cerca-pous, m. : cerca-pous. L'única paraula on trobem usat a Tortosa el verb *cer-car*.

cernedó, m. : bastiment de fusta que sosté el sedàs a la pastera.

cétra, f. : gerro.

cirereta de pasió, f. : fruit de cirerer bord.

clapè, m. : munt de pedra seca al mig d'una malesa.

clava, f. : extrem o cap de la xarxa que es destina a la pesca del rossegall.

clavero, m. : fosser o sepul-turer.

cleca, clic, f. : clatellada.

clica (anar de—), adv. : anar de cara, anar bé, etc.

clivellat, -da, adj. : badat, mig-partit.

clòca : supuració que es fa en-torn de l'anus dels gossets, fures i animals semblants.

clòc-i-piu, m. : malaltís.

clòtxina, f. : petxina grossa.

cloure, v. : tancar. S'usa sola-ment en la tercera pers. del pres. d'indic. i segona pers. del pres. d'imper. : tanca.

cobla, f. : cançó.

coblís, m. : corda prima d'es-part.

cóc, m. : especie de coca gran, aplanada, de vores retor-çades, feta de farina, oli, vi blanc, sucre i ous, amb additament de pebrot, espi-nacs o altres coses.

codina, f. : recipient fet al camp, i cobert amb volta de pedra i argelagues, per recollir i aprofitar l'aigua de la pluja.

codólla, f. : bassa d'aigua que està a les roques i barrancs.

codollet, m. : diminutiu de *codolla*.

cófa, f. : cabàs que tenen els mariners per portar llurs coses.

cofi, m. : recipient d'espart tre-ballat per a posar les olives moltes a la premsa.

collà, v. : allargar; ex. : Aquest tret ha *collat* vint metres.

comboiant, adj. : actiu, dese-i-xit, comerciant.

comís (en—), adj. : aversió, mala voluntat.

cónca, f. : bastiment de fusta que sosté el braser.

cóngre, m. : nom de peix; coca petita, plana i ovala-da feta d'ous, sucre, oli i matafaluga.

congrell, m. : congreny.

cónna, f. : la pell del porc.

cònnia, m. : taboll, estúpid.

conredà, v. : afalagar, tractar bé.

cóquera, f. : figa molt madura.

coquèta, f. : cop de regle o de corretja a la mà; diminutiu de coca.

coquillera, f. : la dona que

ajuda a les feines del forn.
corbèlla, f. : falç.
còrrec, m. : reguerall fet per l'aigua, a la terra, en temps de pluja.
corre-corrents (a —) adv. : a corre-cuita.
correnteig, m. : un dels cants de la perdiu.
corretjut, -uda, adj. : es diu del pa poc pastat i mal cuit.
corrible, adj. : usual, comú, corrent.
corrinyà, v. : córrer sense anar gaire depressa.
corripies, f. pl. : diarrea.
corrompina, f. : olor dolenta.
còssi, m. : vas gran de terra cuita, semblant a una tina, per a rentar roba.
costé, m. : vessant rocós o poblat.
cofet-cofet, adv. : a poc a poc, a la quieta.
crac, m. : pagès.
creixent, m. : llevat.
cremallé, m. : l'engraellat de ferro que sosté teies enceses per donar llum en

les festes i balls nocturns.
cremallera, f. : graella per a encendre les teies en les festes nocturnes.
crentxa, f. : carena o llom de les serres.
crespinell, m. : herba puntera.
crestó, m. : mascle cabriu capat.
criassó, f. : munió de quitxalla.
criaturé, -ra, adj. : amic de les criatures.
cuc, m. : corcó.
cuca-fera, f. : especie de tortuga gran de fusta, moguda per homes amagats assota (v. *llibreta*).
culleròt, m. : llossa; capgross.
cullitó, m. : paner cònic de vímet amb una ansa semicircular de banda a banda.
curat, m. : rector de parroquia.
curo-curo (de —) adv. : anar-se'n de precís.
cutimanya, f. : sangonera petita que es cria en els arrosars.
cutxamandé, adj. : entremaliat.

D

damajuana, f. : botella de vidre coberta d'espart (pronunciant la *j* com en castellà).
dassà, v. : s'usa solament en la segona pers. de l'imp., i equival a *dóna'm*.
debàdes, adv. : en va, de franc.
déble, m. : ocurrencia, xisto.
demanadores, f. pl. : devaneres.
desencomanà, v. : treure del

cossi o de la tina la roba de la bugada.
desantès, -esa, adj. : desatès, descortès.
desbrossà, v. : netejar d'herba i romagueres les soques dels arbres.
descabalsà, v. : malversar, perdre els interessos.
descabalsà, v. : començar a gastar una quantitat, herència, etc.; desencaminar

una persona; desordenar els mobles o objectes d'una habitació.
descovà, v. : treure la roba del cove.
desdó, v. refl. : retractar-se.—*desdó* (a—), adv. : a pler, a no poder més.
desdú, v. : distreure.
desenpelugà, v. refl. : desfer-se d'una persona o cosa.
desgalgat, adj. : impúdic.
desgalitxat, -ada, adj. : deixat, brut.
desganat, -ada, adj. : desmenjat.
deslligo, m. : bajaranada; cast. *lindeza*.
desllorigat, -ada, adj. : desencaixat d'algún nervi; desconjuntat.
desmaduixat, -ada, adj. : cansat, defallit.
desminjat, -ada, adj. : desmenjat.
desnovà, v. : netejar els arbres dels rebrots (vegi's també *esnovà*).
desòri, m. : terrabastall, gresca, cridoria.
despanyà, v. : espanyar.
despartí, v. : separar dues persones que es barallen.
despendotxat, -ada, adj. : es diu

d'un vestit brut i mig estripat.
despitralat, -ada, adj. : es diu de qui porta descordat el pit de la camisa.
despos haí, adv. : abans d'ahir, després d'ahir.
desposseí, v. : gastar sense miraments, malversar.
destartalat, -ada, a. : es diu d'una habitació o pis abandonat i descuidat.
devallament, m. : baixada, descens. S'usa solament referint-se al *davallament de la Creu*.
devésa, f. : costum.
dita, f. : juguesca, posta, conveni; ex. : La *dita* era acudir a les deu i no a les onze. La *dita* era arribar al barri a tal hora a peu i sense córrer.
doblària, f. : gruix, espessor.
dòga, f. : cada una de les fustes còncaues per a construir barrils i barralons.
dòlde-dòlde, m. : joc d'infants.
dolent, adj. : malalt; dolent.
domprés, adv. : després.
dotó, m. : metge; que sab moltes coses.
dròga, f. : dona lleugera, per-versa.

E

eijemple, m. : exemple.
eixe, -a, pr. : aquest, aquesta.
embarrussà, v. refl. : voltar-se la manta, bufanda o capa al coll.
emborinada, f. : l'esca per a pescar anguiles.

embotat, -ada, adj. : ensopit.
empomà, v. : engrapar, recollir una cosa al vol amb les mans.
encèrt, m. : casualitat, coincidència.
encomissat, -ada, adj. : es diu

- de tenir una cosa entre cella i cella; en mala opinió.
- encorcobit*, adj. : apretat, arrupit, aplanat, decaigut.
- enderròc*, m. : runa d'una paret o edifici enderrocat.
- enfemellà*, v. : empeltar la flor d'un garrofer bord, femella, a un garrofer verd estèril, perquè faci fruit; cast. *polenizar*.
- enflija*, f. : inflor.
- enfundà*, v. refl. : advertir, fixar-se.
- enfundat*, adj. : absort, distret.
- engegà*, v. : donar (una bufetada), clavar (un tir), despatxar amb males maneres.
- engorronit*, adj. : emperesit, mandrós.
- enllestí*, v. : acabar una feina; fer neteja d'una habitació.
- enpantullà*, v. : arreglar, compondre; coordinar.
- enquesta*, m. : averiguació, requisitoria.
- enramada*, f. : carro guarnit de verd, on van els pagesos per cantar les caramelles.
- enrònia*, f. : mania; sospita.
- ensèmit*, adv. : en pes, de soca i arrel, totalment; ex. : La ventada se n'ha endut *ensèmit* la figuera de l'hort i la teulada de casa.
- ensinestrà*, v. : ensenyar, educar.
- ensobecar-se*, v. : endormiscar-se.
- ensòmit*, m. : somni.
- entortillada*, f. : torçada de cama o braç.
- entreuix*, m. : entre cames.
- entreguardà*, v. : alinear.
- eri*, adj. : enravenat, encarat, ert.
- esbambolà*, v. : esbombar, escampar o divulgar una cosa.
- esbirro*, m. : llaç escorredor petit que es fa amb la corda per embragar un objecte en els vaixells.
- esbroquellat*, adj. : es diu d'un tap, got, plat, cetra de vidre o de terrissa, trencats de la part del broc.
- esbudellà*, v. : treure els budells; divulgar un secret.
- esbutzà*, : esbotzar, reventar; revelar un secret o cosa.
- escaire*, m. : esquadra.
- escalamera*, f. : el forat on se posa l'escàlem.
- escàlem*, m. : barronet que sosté el rem a la barca.
- escaló*, m. : graó.
- escamarlat*, -da, adj. : esgarriat, mig perdut.
- escambruné*, m. : especie d'arbust que fa punxes.
- escambrunera*, f. : dona calumniadora i perversa.
- escandall*, m. : promedi, càlcul.
- escar*, m. : pla inclinat que es fa a la platja per botar les embarcacions.
- escardat*, adj. : esquerdat.
- escarot*, m. : escamot, colla; ramat de bestiar.
- escarritx*, m. : xarbotada d'un líquid; esquitx.
- escatxidó*, m. : xeringa de canya.
- escatxill*, m. : esquitx.
- esclét*, adj. : nèt.
- esclipsà*, v. : encertar.
- escolunya*, f. : ceba menuda de secà.
- escorrentiu*, m. : filtració d'aigua.
- escoufà*, v. : escalfar.

escoufít, adj. : cosa escalfada sense foc directe, per pressió, embotiment o manca d'aire.
escreix, m. : donació esponsalícia.
escrita, f. : rajada (peix).
escudét, m. : tall que es fa a l'arbre que es vol empeltar.
escuixolà, v. : trencarla cuixa.
escurà, v. : rentar els plats.
escuranda, f. : la vaixella que s'ha de rentar.
escuréla, f. : barreta de ferro acerada que té una cassoleta a l'extrem per a netejar els forats de les barrinades.
escursà, v. : escursar, disminuir, minvar; treure els bolquers a una criatura per posar-li vestidet.
esgallà, v. : esberlar.
esgarrany, m. : esgarrinxada.
esgarrap, m. : esgarrapada, esgarrany.
esgalinyà, v. : barallar, insultar.
esgotat, -ada, ad. : enrogallat, ronc.
esgroguissat, -ada, adj. : groguenc.
esllinguít, adj. : home prim o cosa prima.
esllinguida, f. : esquitllada de costat; cast. *sesgado*.
esmersà, v. : emplear.
esmortit, adj. : esmortuït.
esmossat, adj. : oscat.
esmussat, adj. : el qui ha rebuda la sensació aspra que produeix en les dents la fruita àcida o el refrec d'un instrument de ferro o cer en una superfície dura.
esnovà, v. : treure o arrancar els brots nous dels arbres que surten fora de lloc.

espal·la, f. : espatlla.
esparpillà, v. : desfer la llana; avivar el foc.
espedregà, v. : arreplegar les pedres soltes.
espelletà, v. : treure la pell a un animal; murmurar.
espendotxat, adj. : mal vestit, brut, estripat.
espígol, m. : especie d'arbrust.
espill, m. : mirall.
espitjà, v. : empènyer, apretar.
esquadó, adj. : escadusser, sobrer.
esqueix, m. : brot d'una herba que es planta perquè es reproduïxi.
esquena, f. : espatlla.
esquèrp, adj. : esquerp, seriós.
esquitllada (d'—), adv. : de costat, de reüll.
estalladó, m. : obstacle de fusta llevadís per a impedir la circulació de l'aigua, que es col·loca de banda a banda del llit d'una sequia, un canal, etc.
estany, m. : llacuna.
estaquirot, m. : home dur de comprendre les coses.
estepa, f. : classe d'herba bona per a fregar.
estèri, m. : debilitat, mal de cor en les dones.
estiva, f. : repòs, pau, tranquil·litat; ex. : No tinc *estiva* a cap banda.
estivà, v. : col·locar diverses coses, ben posades una damunt de l'altra.
estroncà, v. : tapar, tancar; impedir la sortida d'un raig d'aigua o de sang.
estudi, m. : escola, despatx, biblioteca.
èu, interj. : oh!

F

- faixa*, f. : faixa; feixa de terra.
faixeta, f. : la banda que usen els pescadors per fer força quan arrosseguen cap a terra la barca.
faldêtes, f. pl. : faldilles.
falòria, f. : mentida.
fallà, v. : caçar ocells, en nits de vent, donant-los un cop després d'enlluenar-los.
fam, f. : gana.
fantàstic, adj. : presumit.
farinosa, f. : especie de pa de forma llargaruda.
farjúp, m. : deformitat, bossa, o plec indegut d'una pessa de roba per a vestir que cau malament.
fartallada, f. : fartanera, tip.
fartanera, f. : v. *fartallada*.
fartum, m. : fart.
fassèsia, f. : contratemps; soroll.
fasset, m. : vestidet de criatura tan llarg com el bolquer.
fassi, v. : posar la carn dins del budell quan se fan les botifarres.
fàssil, adj. : fàcil; poc entenimentat.
fatillé, adj. : llaminer, escrupulós.
feliminét, adj. : flac.
fèltre, m. : collar que porta l'animal quan llaura.
fembril, m. : cànem bort.
fenàs, m. : palla borda.
fenta, f. : excrement de colom.
fentà, v. : anar de ventre un animal.
ferritja, f. : les llimadures del ferro.
ferros, m. pl. : els tres-peus per a aguantar l'olla.
fetgenc, adj. : es diu d'una terra eixuta.
ficà, v. : posar.
fim-flam, m. : estranger.
finella, f. : forat roquer.
finó, f. : finura.
fissa, adj. : Es diu de la cabra a la qual la mossegada d'alguna bestiola ha inutilitzat una mamella.
fit, m. : especie de gra que surt a l'entreuix dels animals.
flat, m. : rastre; ex. : el gos segueix el *flat* o el rastre de la llebre.
flaterol, m. : vent suau de mar.
flocall, m. : floc, plomall.
fluixesa, f. : fluixedat, abatiment.
fófo, adj. : tou, buit.
fogassa, f. : pa ample en forma de coca.
fogué, m. : la pessa de cer per treure espurna de la pedra foguera.
foguerill, m. : fogó.
follà, v. : treure nius.
fonedís, adj. : cosa que s'ha perdut o corre el perill de perdre's; que es pot fondre.
forcat, m. : l'angle que sosté l'arbre de la sinia.
formigué, m. : porció de llenya o brossa seca coberta de terra per a cremar-la.
forrolla, f. : trampa, embolic.

foscam, m. : fosca.

Francès, n. pr. : conservat solament per designar l'església dedicada al Sant.

fregitèl·la, f. : conjunt de coses fregides.

frenèt, m. : replec membranós de sota la llengua.

fresada, f. : fems de conill, llebre, etc.; la part superior biselada d'un forat on s'ha d'aplicar un cargol.

frontissa, f. : frontissa.

fuén, adj. : rabent.

fullola, f. : la fulla bona del bargalló; planxa de noguera, caoba, etc., que s'aplica damunt d'una altra fusta.

fumeral, m. : xemeneia.

funyà, v. : fènyer, treballar el pa.

funyidó, m. : post de la pastera.

fútris, m. pl. : malhumor, tristesa, melangia; ex. : De la manera que l'he vist em sembla que té els *fútris*.

G

gaia, f. : tros de roba o porció de terra més ample d'un costat que de l'altre.

gaiata, f. : bastó corbat de la part del puny.

gaieta, f. : diminutiu de *gaia*.

gal, m. : broc.

galatxo, m. : canal per al regadiu o la navegació.

galldirot, m. : xarbot que fa l'aigua quan el riu va gros.

galèpia, f. : fam.

galèt, m. : broc petit.

galiòta, adj. : s'aplica a una dona poc seriosa i arruixada.

gallòja, m. : mentida. També es nomenat *galloja* el dietari que usen els capellans per pregar i dir missa.

galotxa, f. : cast. *banderilla*.

galtada, f. : bufetada.

galtera, f. : vessant suau de la muntanya.

gambalatxo, m. i f. : perdut, deshonrat, etc.

gambeto, m. : especie de capot amb les mànigues figurades.

gambosins, m. pl. : animals imaginaris que es diu que es cacen a les nits fredes de vent, els quals en realitat no serveixen més que d'objecte d'engany per al qui hi creu.

ganastra, f. : armatost per a dur l'herba damunt dels animals.

gandaia, f. : especie de cofia, feta de xarxa espessa de seda de colors. Cast. *alba-nega*.

gandungues, m. : hipòcrita, astut, fals, etc.

gànguil, adj. : esprimatxat.

gansell (*de* —), adv. : de reüll; de costat.

ganyol, m. : grinyol.

garbell, m. : la bossa gran de xarxa per a posar el pa al rebost.

garganxó, m. : nou del coll, larinx.

garjòla, f. : presó.

garlà, v. : parlar.

garrafa, f. : ampolla.

garranxa, f. : perxa rústega feta d'una branca penjada al sostre.

garrit, adj. : formós.

garró, m. : taló del peu per la part de darrera.

garrofi, m. : llavor de garrofa.

garropassa, f. : erupció cutània produïda per la calor a l'istiu.

garrotera, f. : la corda que aguanta la sarria.

garrutxa, f. : llaçada que es fa casualment amb un fil o corda al retorçe's; corriola.

garullo, m. : gatzara, bullici, parlamenta.

gassà, v. : juntar dues xarxes pescadores.

gassejà, v. : afalagar.

galameus (*anar a —*), adv.: anar de quatre grapes.

gatara, f. : argelaga.

gavèll, m. : formiguer. Ad. : al juliol no crema el gavell qui vol.

gema, f. : el brotó dels ceps.

gemegón, -na, adj. : es diu del qui gemega per costum o vici.

gentiscla, f. : llavor de mata.

gepa, f. : gep.

ginoll, m. : genoll.

ginollons (*a —*), adv. : de genolls.

gira-camises, m. i f. : inconsistent, voluble, versàtil.

giradóra, f. : cobertora de la cassola.

gira-sol, m. : el cuc de molts colors.

girigonsa, f. : tortuositat, ondulació.

giripiga, f. : cèver cecotrí.

gità, verb recíproc i transitiu:

anar al llit o portar-hi un altre. Es català clàssic: En Bernat Metge diu en son primer diàleg, pàg. 2, ratlla 7 : ... *couench me gitar sobrellit...* En francès diuen: *Me jeter sur mon lit*. En la Crònica d'En Pere IV, pàg. 273, diu : ... *com haguem descavalcat ens som gitats sobre un lit...* Frases: Com em sento malalt, em *gitaré* prompte. — Quan haigue *gitat* al menut, posaré el sopà a la taula.

glapti, v. : lladrar el gos quan va de caça.

gleda, f. : tancat de fusta per al bestiar.

glera, f. : pedres o grava del riu o barranc que quasi no cobreix l'aigua.

godall, m. : porc menut.

goixa, f. : arrel que s'enfonsa a terra quan fa fret.

gòrc, m. : clot dins de l'aigua.

gòrga, f. : filtració de la terra en el gabell.

gotellera, f. : gotera.

gotzo, adj. : obès, gras.

granera, f. : escombra.

grassum, f. : greix, greixum.

grèbol, m. : cast. *acebo*.

grèla, f. : palangana.

griba, f. : garbell.

gronsa, f. : tremuja.

grumol, m. : musclo (petxi-na).

guaixà, v. : arrelar.

guany, m. : ganancia. Ad. : Mal any, mal guany.

guarda-cèndres, m. : el ferro que sosté la llenya i priva que la cendra surti fóra de la llar.

guai, interj. : ail, oil, eil.
guilindrana (a la —), adv. :
 caminar o fer una cosa de
 qualsevol manera.
guilopando, adj. : *gnilopo*; *gui-*

lopo, adj. : viu, murriet, deseixit.
guirigall, m. : desori, desordre, confusió.
guisandera, f. : cuinera.

H

haver, v. : Són remarcables, les formes *haus hau* (segona i tercera pers., respectivament, del present d'indicatiu) conservades en *de què te les haus?* o *se les hau?*, ço

és, parles o parla; hava, haven (tercera i sexta de l'imperfet d'indicatiu) : *hi hava un home, hi haven bruixes; hai*, primera del pretèrit perfet.

I

ideós, adj. : maniàtic.
illa, f. : illa.
investigat, adj. : es diu d'un

que va cohibit, quan estrena una pessa de roba, per por d'embrutar-la.

J

jac, m. : americana.
jasp, m. : marbre-jaspi.
jaure, v. : geure (s'usa solament aplicat als gossos).
jaient, m. : l'eix de la roda de la sinia que porta els catúfols.
joqué, m. : jaç.
jòia, f. : joia; premi en una cursa.
judío, m. : especie de cargol.

jueus, m. pl. : s'usa solament referint-se a l'antic *fossar dels jueus*. Llevat d'això s'usa el mot castellà *judíos*.
jugarró, m. : joguina.
juí, m. : judici.
jupetí, m. : armilla.
juriòl, m. : juliol.
juriòla, f. : peix de mar; cast. *escorpina*.

L

lèrt, adj. : just, exacte, equitatiu, lògic.

lic, adj. : desentès, ximple, dissimulat.

LL

- llac*, m. : llot.
llambróix, m. : cast. *puja-vante*.
llampà, v. : llampegar.
llampresa, f. : llamprea.
llaona, f. : aixada ampla.
llapó, m. : molsa que es fa per les teulades i altres llocs humits.
llassa, f. : rodanxa de corda, espart o ramatge damunt la qual es posen les cassoles.
llata, f. : llata; corda prima.
llatí, adj. : llatí; suau.
llegir, v. : és notable la forma *llix* (segona persona de l'imperatiu).
llegumet, m. : vessa.
lleï, f. : llei; afecte, estimació.
lleixa, f. : prestatge.
llepassa, f. : tros de fusta per a arreglar una porta; pedàs.
llèrg, adj. : llarg.
llevà, v. : treure.
llodriguera, f. : cau.
llórt, adj. : lleig.
llòsa, f. : llosa; la durícia que es fa al volt d'un gra.
llumané, m. : llum d'oli.
llumèta, f. : cast. : *candileja*.
llun, adv. : lluny.
llunada, f. : clariana de sol.
lluquét, m. : metxa ensofrada; flor de tot l'any.

M

- maciòc*, m. : rovelló gros i acampanat.
madaléna, f. : coqueta plana, d'uns vuit centímetres d'amplària, feta d'ou, sucre, farina i oli.
madrina, f. : llevadora.
magasim, m. : magatzem.
maixella, f. : banc d'arena dins l'aigua.
malastrugància, f. : mala sort.
malcordà, v. : atiar una persona contra una altra.
malcremat, m. : carbó dolent a mig fer.
maléna, f. : cobrellit, fet al teler, de retalls de diverses robes.
malfull, m. : especie de mosquit molt petit.
maliccia, f. : rabia, malícia, coratge.
mallada, f. : lloc destinat, en els erms i barrancs, per descans del bestiar.
malmetició, f. : perduda.
malura, f. : dany; malifeta, ferida grossa.
mamarrones (fer pagar les —): obligar a un que defuig el compliment d'una obligació.
mamarrones, f. pl. : pessigolles.
màmia, f. : cabra que no té més que una mamella bona.
manada, f. : grapat de roba quan se renta.
mandongo, m. : carn de porc preparada per fer embotits, i també l'acte de fer-los.

manisa, f. : rajola envernissada.
manra, f. : mandra, peresa.
manróbio, m. : herba, el suc de la qual, després de bullida, cura els vèrbols.
mansanella, f. : lluquet; perpetuïna, flor de tot l'any.
mansórro, adj. : hipòcrita.
mantxiulòt, m. : herba lletosa boscana que s'utilitza per curar el fit dels animals.
màquila, f. : mesura per a l'oli, d'una lliura de capacitat.
mardà, m. : marrà.
mare, f. : solatge.
marfanta, f. : fantasma.
marganyà, v. : ocupar-se en coses de detall.
marraco, adj. : traïdor.
marròt, m. : porció, plec, pilot.
martó, m. : martell per a trençar pedra.
martúri, m. : martiri.
masada, f. : mas, masia.
masclí, m. : mal de ventre molt fort.
massana, f. : poma.
matalàp, m. : matalàs.
materia, f. : materia; cartipàs.
matissa, f. : mata.
matxutxo, m. : jove més gran del que per l'edat li pertoca.
mèc (cara de—), m. : esgrogueït, limfàtic, etc.
medís, m. : la fusta arquejada de la part interior de la barca.
mèix, sinònim de *minva* : tercera pers. del present d'indicatiu d'un verb, conservada en la frase *ni creix ni meix*.
melada, f. : marmelada.
meléa, f. : nom d'una mala herba.

melic, m. : llombrígol.
memòries, f. pl. : expressions, records.
mèndia, m. : ximple.
merda de lladre, f. : la bromera que fa el sucre quan es posa al foc.
mesà, v. : brotar els arbres.
mesa, f. : brotada de l'arbre.
mesell, adj. : leprós.
metzines, f. pl. : cireres bordes verinoses.
micoteta, f. : dim. de *mica*.
miget, m. : el mocador tallat o plegat diagonalment.
mig-partit, m. : coca de pasta de pa, d'un dit de doblaria, que té la forma ovalada i prolongada, amb els extrems en punta.
mija, f. : mesura per al vi, d'un litre de capacitat.
mijàns, m. pl. : els plecs del drap que separen un pa de l'altre dintre el forn.
minjà, v. : menjar.
minso, adj. : hipòcrita, fals.
minwassa, f. : terme de medicina, *adenitis*.
mitàn, adj. : mig, mitja. (Conservat solament en expressions com *a mitàn cama*, *a mitàn setmana*, etc.)
móc, m. : moc; la cera que regala d'un llum encès; la metxa dels llums ja gastada.
modós, adj. : educat, correcte, cerimoniós.
moixo, adj. : cavil·lós, trist.
mola, f. : embull de malesa.
mòllera, f. : peix de mar. cast. *feneca*.
mollera-roquera, f. : herba o molsa que es cria als pous, fonts i altres punts humits.
molló, m. : fita.

mómos, m. pl. : ganyotes, burles.
monperlant, m. : el caire de fusta dels graons d'una escala.
moral, adj. : suau.
morrandes, f. pl. : llavis bruts.
morulla, f. : peix petit.
mòs, m. : mossegada.
mos, pr. : nos.
mòstatxó, m. : especie de coqueta petita feta d'ou, sucre i farina.
mòstra, f. : floració del fruit de l'olivera.
mòta, f. : capital, quantitat íntegra.
mótxa, adj. : es diu de la cabra sense banyes.
mudada, f. : roba interior que

es prepara per canviar-se.
mudorro, adj. : adust, poc parlador.
muixarra, f. : peix de mar. cast. *dorada*.
muixell, m. : tros de corda per a amarrar quelcom a la barca.
muléta, f. : barca petita.
mullinet, m. : pluja menuda.
múmfula, f. : boira espessa.
mussòla, f. : peix de mar semblant al reig, però més bast. Vulgarment és nomenat *reig de sabater*.
mustèla : animal paregut a la fura; extravasació d'una petita quantitat de sang que queda sota la pell a causa d'un cop.

N

naquéra, f. : el recipient de fusta de les sinies on s'aboca l'aigua dels catúfols.
negà, v. refl. : ofegar-se.
nevessari, m. : funerals; romanços; ex. : em carrega perquè sempre ve amb un *nevessari* o altre.
nills, m. pl. : llana d'anyell.
noet, adj. : despullat, nu.

notari, m. : notari; l'espigot del blat de moro.
ndu, m. : es diu del brot nou que ordinàriament surt a l'arbre després d'haver-lo podat.
nugà, v. refl. : aturar-se el menjar, la beguda o la veu en el coll; ennuagar-se.

NY

nyafegós, adj. : brut.
nyafla, f. : taca.
nyaflada, f. : vegi's *nyafla*.
nyiclis, m. i f. : prim, flac, meticulós.

nyinyòla, f. : el cordó que tenen els pintors i els fusters per assenyalar les ratlles.
nyirvi, m. : nervi.

O

ofenedó, m. : que ofèn.
oliasses, f. pl. : el solatge de l'oli.
ombria, f. : sombra.
ombrivol, adj. : ombriu.
ombriu, m. : lloc on no toca el sol.
ónso, m. : l'animal que es diu ós.
oralje, m. : vent precursor de borrasca, fret, etc.

òrc, adj. m. : taboll. v. també *bemio*.
oreijat, adj. : daurat.
oretjol, m. : ventet fi de nord-oest.
òrgui, m. : orgue.
òrni (*fer l'—*) : dissimulat, discret.
overa, f. : ouera.

P

pañart, adj. : cast. *glotón*.
pañol, m. : el lloc, vora del riu, on temps enrera es descarregava el blat.
palara, f. : llenguado (peix).
palanquí, m. : la politja que tenen els corders o filadors per estirar la corda.
palatreca, m. : xerraire.
palau, m. : mot solament conservat per a la designació del *palau antic del bisbe*, on es venera la *Mare-de-Déu del Palau*.
palina, f. : cercle de fusta d'un pam d'alçaria, amb cul de pell, on es tria el cacau destinat a l'elaboració de la xocolata.
pallissa, f. : estança plena de palla, aixecada damunt dels corrals, on acostumen dormir-hi els pagesos.
pallús, m. : palla de l'arròs.
paltaltre, adv. : alternativament, una vegada sí, una vegada no; ex. : Treballo un dia *paltaltre*.

palustre, m. : paleta.
pané, m. : cove.
panéra, f. : cove petit, més ample de dalt que de baix.
panís, m. : blat de moro.
pañoli, v. : prima.
pañolla, f. : espiga de blat de moro.
pañtaix, m. : respiració fatigada.
papa-benet, m. : especie d'anís menut i de molts colors.
papa-terra, m. : el cuc que es posa a l'ham de pescar.
parallòfa, f. : la fulla de l'espiga de blat de moro.
pañó, -na : parella.
parrissa, f. : especie d'arbust de rames que s'enreden i fan flors blanques espesses.
passada, f. : cant de la cadernera.
passa-draps, m. : manoll de draps posats a l'extrem d'un bastó per netejar les rajoles.
pastissét, m. : especie de dolç molt fi, de pasta, amb àni-

- ma de confitura de «cabell d'àngel».
- palaca*, f. : patata.
- patada*, f. : petjada, puntada de peu.
- patanté*, adj. : persona pesada o fastigosa.
- patronada*, f. : el patró del coixí de fer puntes.
- pauma*, f. : palma.
- paumell*, m. : palmell de la mà.
- paupinyà*, v. : tocar, remenar molt alguna cosa.
- paupons* (anar a —), adv.: anar a les palpentes.
- peco*, m. : palet de riera que les criatures fan servir per jugar al joc dels *pecos*.
- pedrèga*, f. : baralla a cops de pedra.
- pedròt*, m. : pedra grossa.
- pedruscall*, m. : abundancia de pedres petites.
- pegòt*, m. : sabater.
- peiró*, m. : conservat solament en la *creu del peiró*, a mitja hora de la ciutat.
- peixera*, f. : resclosa.
- peixot*, m. : gra llargarut.
- peladura*, f. : erosió de la pell produïda per un ccp.
- pelussera*, f. : cabell llarg i mal pentinat.
- peó*, m. : jornalier; peó del joc de dames; el rastre que segueixen els gossos.
- perbocà*, v. : vomitar.
- percur*, m. : doblaria de terra que pot remoure l'arada o la pollagana.
- perdigana*, f. : perdiu petita.
- perjuí*, m. : perjudici.
- perranya*, f. : cavall o mul vell i flac.
- perteri*, v. : morir de desgracia.
- pestéta*, f. : cast. : *guindilla*.
- peüc*, m. : especie de mitjó de llana.
- pia*, f. : s'aplica a la cabra clapejada.
- picòla*, f. : eina de tallar pedra.
- picoladora*, f. : el tallant de trinxar la carn.
- pimpoll*, m. : pi menut.
- pinyolada*, f. : es diu de les olives premsades per a fer oli.
- piquerol*, m. : bon bec, bona veu, bona llengua.
- pistolet*, m. : especie de punxó que té quatre grapes.
- pitja*, f. : puntal travesser.
- pitjà*, v. : trepitjar; donar empentes.
- pitral*, m. : pit, la bossa que fa la camisa o la brusa, etc., davant del pit.
- pitrera*, f. : el pit dels animals i la corretja que els passa pel pit.
- plana*, f. : la hisenda de garri-ga situada a una superfície plana, sense costers o vessants.
- planeta*, f. : destinació de la persona; el ribot del fuster.
- plantufada*, f. : pilot d'excrement.
- planvdre*, v. : plànyer.
- plassada*, f. : compra diària que es fa a la plaça.
- plasséra*, f. : l'hortolana que va a vendre a la plaça.
- platxèria*, f. : conversa alegre i llarga.
- plegó*, m. : recollida d'olives.
- plèpa*, f. : cosa dolenta, bunyol.
- plomós*, adj. : pesat, cansat.
- plora-còssis*, m. : el que plora per poca cosa.
- plorón*, adj. : es diu del que plora molt.

ploviscà, v. : plovisquejar.
plovisquejà, v. : ploure suau i fi.
poà, v. : treure l'aigua del pou.
poal, m. : galleda.
pollagana, f. : arada per a llaurar.
pollet, m. : pollet acabat de néixer.
polseguina, f. : polseguera.
pólvera, f. : pólvora.
ponsí, m. : poncem.
pontona, f. : llaüt o barca de riu.
porcellà, v. : parir la truja.
porgadó, m. : sedàs per a netejar l'arròs i altres coses.
pos, conj. : puix.
posat, m. : expressió, manera d'anar, manera de posar-se, etcètera.
pòst, f. : tauler de fusta.
potera, f. : munió d'hams de pescar units pel tronc.
pòtil, m. : barraló amb broc per a beure.
pòvil, m. : metxa de les atxes de vent.

pràctic, m. : guia.
préa, f. : valoració.
preà, v. : valorar.
preat, adj. : nèt; famfarria; justipreci de fruits o finques.
premiada, f. : el paper que firmava el mestre als nois de l'escola i en el qual s'anotava llur aplicació.
prima, f. : coca rodona ensucrada.
primal, m. i f. : animal cabriu de dos anys.
primenió, m. : pebrot.
prinyó, m. : penelló. Cast. *sabañón*.
probi (fer), v. : comprar, recaptar, fer provisió.
pronte, adv. : prompte.
puagre, m. : mal de gota.
punté, m. : el gos que s'avança als altres en la cacera.
punteles (de—), adv. : caminar a poc a poc, tocant a terra només amb les puntes dels peus.
pus, v. *pos*.

Q

quadèrna, f. : moneda de dos quartos.
quéra, f. : insecte que destrueix la fusta.
quintana, f. : part d'un poble,

camp o casa, encara que no arribi a la quinta part.
quinzet, m. : vint-i-cinc cèntims.
quisquillé, adj. : busca-raons.

R

rabassa, f. : la part de soca d'arbre colgada a terra.
rabèra, f. : ramat de bèns o cabres, etc.

rabósa, f. : guineu.
raca, f. : alguna cosa; profit; ex. : No t'hi escarrassis, que no en trauràs *raca*.

- racós*, adj. : econòmic.
raig, m. : cast. *almodia*.
raíl, f. : arrel.
rall, m. : xarxa acampanada per a pescar.
ralladó, m. : ratlladora per a esmicolar o engrunar el pa.
ramàs, m. : granera feta de rames, brots o brossa.
ranc, adj. : coix.
rap, m. : especie de peix que té la boca i els ulls a la part superior del cap.
rapetjà, v. : furtar, substraure, robar.
ràpis (a—), adv. : a qui primer ho agati! Cast. : *a rebatiña*.
rascanyós, adj. : avar; mal geni.
rascle, m. : aixada de pues.
rastell (de—), adv. : de pla, horitzontalment.
ratà, v. : furtar una cosa de menjar; conservat en la dita: Escolà, *rata* pa, *rata* vi, *rata* moles del molí.
raure, v. : tallar l'herba amb l'aixada; remordir. En aquest sentit, conservat solament en la primera pers. del present d'indic. *raui* i *rou* i en el part. pass. *raugut*.
rebecà, v. : inclinar, amorrar, cabussejar.
reble, m. : pedra petita; ronyó.
rebol, m. : repols o punxó de cer.
rebordonit, adj. : es diu de l'estudiant de capellà que deixa la carrera, i a qualsevol que muda d'ideals.
rebotit, adj. : embotit, apretat, pitjat.
recovero, adj. : gandul, home amic d'estar-se pels recons.
reculans, m. pl. : les corretges culeres de les cavalleries quan van al carro.
regalà, v. : obsequiar; donar; revenir una cosa a l'escafor.
regalénsia, f. : regalessia.
regalia, f. : flaquesa.
regandaix, m. : llangardaix.
reganyà, v. : petar de dents.
reganyat, adj. : es diu d'una cara seca i arrugada.
regata, f. : la juntura de les rajoles; ratlla feta a les parets per la pluja, per un punxó, etc.
reguerall, m. : rec d'aigua.
reig, m. : especie de peix. Cast. *corbina*, *japuta*.
rejolà, m. : fàbrica de rajoles.
rèl, m. : dotze monedes de quarto.
rellampéc, m. : llampec; rella petita.
relleixó, m. : la lleixa petita col·locada damunt de la gran (vegi's *lleixa*).
rellissà, v. : relliscar.
remoltà, v. : retrobar els gossos el rastre en la cacera.
remostró, m. : rebrec, cosa lletja i poc útil.
remugà, v. : rondinar.
remulla, f. : cast. *remanso*.
renda, f. : renda, rèdit, utilitat; ex. : la meva mare m'ha donat de *renda* un carro i una tenda.
rendilla, f. : especie d'insecte més petit que el mosquit.
repalleta, interj.
replanèll, m. : replà.
repòls, m. : el punxó de metall per a foradar.
rèpte, m. : atac o cop de geni.
requé, m. : el minyó dels pescadors que tragina el peix.

requeté, m. : el vailet que porta el peix en les paneres.
ressagué, adj. : peresós, endarrerit, rerassagat.
ressanà, v. : reproduir; obrir-se una ferida.
retirada, f. : aïllada; semblança.
retranca, f. : cosa vella.
retxintxinat, adj. : menjar recuit, recremat i mancat de sabor.
retxos, m. pl. : cabells llargs.
revengut, adj. : gruixut; que revé a l'acció de l'escalfor.
revindre, v. : revenir, ablanir.
revolé, adj. : inquiet, pertorbador, bellugadís.
revolina, f. : revolta, revolució.
revoltillada, f. : torçada de cama.
revoltilló, m. : cargolament.
riantxé, adj. : rialler.
riba, f. : el terraplè de vora el riu.
ribé, m. : la terra que deixa el riu.
ribéll, m. : gibrell.
ribella, f. : gibrella.
rifa de sants, f. : auca de redolins.
riple, adj. : feréstec, adust.
rist, part. pas. del verb *riure*.
ròc, m. : bloc de pedra.
roda-dits, m. : cast. *panadizo*; també és el nom d'una espècie d'insecte alat.
rodanxa, f. : circumferència.

rògle, m. : cercle, rotlle; porció de terra.
róm, m. : peix malacoptèrigi.
romangó, m. : moviment que fan les faldilles o una persona al caminar.
romé, m. : romaní.
romesco, m. : mongetes amb bacallà i salsa de pebrot.
romèu, m. : conservat solament en el nom de l'antic *portal del Romeu*.
rondallé, adj. : persona que ronda de nit o que té el costum d'anar molt pel carrer.
rònec, adj. : humit; fosc, tenebrós.
roquissal, m. : rocam.
rossét, m. : instrument de fusta que usen els fusters per a marcar ratlles paral·leles.
ruélla, f. : rosella.
rufial, m. : joc d'infants que consisteix en tirar enlaire, a cops de bastó, un suro amb dues plomes d'ocell.
rugüero, adj. : trampós.
ruixó, m. : àncora de quatre puntes.
rumiguera, f. : bardissa.
runsà, v. : obrir tall a les pedres.
runsé, a. : calmos.
ruscla, f. : estella o tros de llenya gruixuda.
rustifassi, m. : varietat de coses fregides conjuntament.

S

sabòga, f. : espècie de peix blau. Cast. *alosa*.
sacsanut, adj. : es diu de les

persones, embotits o botifarres que són amples i baixes.
sacsó, m. : plec que fan les

cosidores a la roba per a escurçar les pessés.
sadoriça, f. : sajolida, herba d'olives.
sagalét, m. : viu o sortós en el joc o en els negocis.
sagassêta, m. i f. : cobdiciós, afanyós, viu, treballador.
sagnia, f. : sagnia.
salmitre, m. : cast. *salitre*.
saludadó : curandero, bruixot, que diuen que cura la rabia xuclant la ferida de les persones mossegades per un gos rabiós.
sama, f. : la coberta de la proa dels vaixells; llissa semblant a la caluga.
samparrallada, f. : grapada.
samuga, f. : corda per a lligar la càrrega dels animals.
sandà, v. : capar.
sandòc, adj. : taboll.
sansa, f. : la pasta que deixa l'oliva després de molta i premsada. Pinyolada.
saori, m. : persona a la qual el poble atribueix la facultat d'endevinar les coses amagades.
sapastré, adj. : qui fa objectes o actes de mal gust.
sarabandeijà, v. : afalagar.
saragüells, m. pl. : calçons amples i acampanats que sols arriben fins al genoll, propis per als pagesos.
sarpassiét, m. : salpasser.
sarrassina, f. : crits, baralles, escàndol.
sarsallé, adj. : tartamut.
sarsét, m. : ocell d'aigua semblant a l'ànec.
sarumballes, f. pl. : trossets de llenya, troncs, i rametes menudes.

sàsula, f. : pala de fusta per a treure l'aigua de les embarcacions.
satt, m. : fusta de noguera fluixa.
sebilla, f. : civella.
secall, m. : especie de bescuit llarg, prim i sec.
sedêga, f. : ambició, afany, cobdicia. Tambés s'aplica a l'home ambició, etc.; ex.: ets un *sedega*.
segalla, f. : cabra d'un any.
segí, m. : llar; la mantega de porc.
seginera, f. : el plec de l'engonal.
sêgula, f. : la corda de la sirga dels vaixells.
selló, m. : la sella de les cavalleries quan van junyides al carro, cotxe, etc.
sellut, adj. : poblat de celles.
sém, -a, adj. : persona malaltissa; fruita que es comença a pansir; moble que es desconjunta.
sénia, f. : noria.
senill, m. : canya del prat.
senyala, f. : el guix d'escriure a la pissarra.
serení, m. : cast. *relente*.
serracaps, m. pl. : estrenyecaps.
servà : dirigir, guiar, caminar.
servitut, f. : servei.
sià, v. : cantar el verderol; desviar o deturar la barca amb un rem fix.
sibòc, adj. : taboll.
sima, f. : part superior de la canya de pescar.
simolsa, f. : vora de tota classe de robes, particularment de les de llana.
sirga, f. : l'acció de portar els

- vaixells a remolc per mitjà d'una corda. ex.: El mul va a la sirga; el peó va a la sirga.
- sisena*, f. : sexta part.
- siti*, m. : seient de forma cilíndrica, fet de palma i omplert de crin, llana o espart, que des d'antic usen les monges de clausura.
- sitrons*, m. pl. : especie de flor groga que els caçadors utilitzen per alimentar els passarells i altres aus.
- sobines* (de—), adv. : conservat en l'expressió caure de *sobines* : caure d'esquena.
- sobreixí*, v. : vessar.
- sòc*, m. : tros de fusta o de soca curta i gruixuda; espardeñyes de sola de fusta dels pastors.
- socarrat*, adj. : recremat, cremat.
- socarrim*, m. : cosa que es crema; ex. : quina olor de *socarrim*!
- socosté*, m. : la part més alta d'un vessant.
- solada*, f. : abundancia de fruita sota l'arbre.
- solana*, f. : solell, lloc del camp on hi sol tocar el sol.
- soldó*, m. : arena movedissa de platja.
- soléra*, f. : llindar; estora que va al fons de les bosses del carro.
- soligot*, m. : xerigot de la llet.
- soliguera*, f. : sol calent.
- sol-ubèrt*, m. : celobert.
- somic*, m. : queixa, plor, gemec suau.
- somicó*, m. : gemec continuat.
- somórdó*, adj. : somort.
- sompo*, adj. : deficient en l'ús de braços i cames.
- sopetó* (de—), adv. : de repent, de sobte.
- sordaria*, f. : sordera.
- sorié*, adj. : romanser; ex. : sempre véns amb *qüentos*, *sorié*.
- sòries*, f. pl. : romansos, petiteses, falornies; ex. : la gent intrigant sempre va *cantant sories*.
- sorrac*, m. : xerrac.
- sòrt*, f. : sort; hort petit o finca que solament té aigua quan plou.
- sosétes*, m. i f. : home o dona carregada de detalls i ximpleries.
- sostovà*, v. : ablanir, estovar, remoure.
- sostracada*, f. : sotragada.
- sostre*, m. : coixinera.
- sotana*, f. : el repeu de pedra on es xafa l'oliva en el molí.
- soterrà*, v. : enterrar.
- sotjat*, -a : quiet, acotxat.
- sufllat*, adj. : tacat.
- sullà*, v. : empapar d'oli els *cofins* de la premsa abans de maldre les olives.
- sullat*, adj. : tacat.
- sutja*, f. : l'engrut o greixum de la llana bruta.

T

- tabalís*, m. : llesca grossa de pa.
- tabarra*, f. : vegi's *tavarda*.
- tac*, m. : rodona de fusta.
- tafarra*, f. : la corretja que

- sosté la rebasta i passa per sota la cua de l'animal.
- taléca*, f. : sac estret i llarg.
- talús*, m. : cast. *talud*.
- tall*, m. : el rascador de la pastera.
- tallat*, adj. : vegi's *mig-partit*.
- tanda*, f. : determinada posició per a amidar o assenyalar la fondaria de les aigües.
- tandòc*, adj. : beneit.
- tàpera*, f. : arbust que s'arrapa a les parets. Cast. *alcaparra*.
- taperot*, m. : paret de tapia; terra endurida pel temps; roca flonja i fofa.
- taranyana*, f. : teranyina.
- tarranc*, m. : estella; bastó curt o tros de *bordís*.
- tarratita*, f. : home o animal menut.
- tasconera*, f. : forat que es fa a la pedra per clavar-hi el tascó.
- tau*, m. : rata d'aigua.
- tavanta*, f. : el davantal de couro que usen els ferrers.
- tavarda*, f. : migranya. S'aplica en el sentit de causar migranya a un altre.
- tellera*, f. : joc que consisteix en plantar a terra una pedra plana o rajola i fer-la caure tirant-n'hi d'altres.
- téllo*, m. : pedra per a jugar a la *tellera*.
- tenidó*, *tenedó*, m. : cercle de metall o de terrissa que es posa per sostenir la cassola damunt la taula.
- ti*, *té*, formes d'indic. i imper. del verb *tenir* : ex. : aquell *ti* un llibre que en parla d'això. *Ti* la gabia i porta-la a casa.
- tercenta*, f. : cabra de tres anys.
- terrada*, f. : vegi's *terregué*.
- terregada*, f. : carbonissa.
- terregué*, m. : abundancia de pols o terra.
- terrèta*, f. : terra d'escudelles.
- léto*, m. : soroll, gatzara, xivarri.
- til·le*, adj. : petit, de poca importancia.
- til·let*, adj. : dim. de *til·le*.
- tinell*, m. : lleixa.
- tinlà* : tenyir.
- tio*, m. : oncle.
- tirabéc*, m. : pèsol tendre.
- tiòt*, m. : galldindi.
- tiveri*, m. : gresca, xivarri.
- tóba*, f. : rajola doble.
- tobòt*, m. : rajola més gruixuda però més estreta que la *toba*.
- tofènc*, adj. : tou, fofo.
- tom*, m. : volta; disgust, sobressalt.
- tonrà* : esquilar.
- tónya*, f. : joc de bòlit que consisteix en tirar enlaire un tronquet a cops de bastó.
- topetà* : l'acte de topar dues persones o coses.
- toquinyadó*, m. : palpador.
- toreijadó*, m. : torero.
- torill*, m. : el corral dels bous a la plaça.
- tormina*, f. : cau gros i pregón.
- tormo*, m. : pedrot, pedra grossa.
- torna-punta*, m. : puntal.
- torsedó*, m. : instrument de fusta i corda per a subjectar la boca de les cavalleries en l'acte de curar-les o ferrar-les.
- tòs*, m. : cast. *testuz*.
- toscà*, m. : el lloc on es fa la pedra tosca.
- tossà*, v. : cotar.

- tossaló*, m. : llesca grossa de pa.
tòtxo, m. : bastó, garrot.
trafegot, m. : persona de tràfec.
tragantona, f. : cansament per haver caminat massa.
tranca, f. : la barra de darrera la porta.
trantoll, m. : trontoll.
trapantoll, m. : fatiga o cansanci per massa moure's o treballar.
trastes, m. pl. : trastos.
travessanya, f. : la barra que subjecta per darrera les baranes del carro.
traveta (calça de—), f. : mitja sense peu que porten els pagesos.
treballuscà : treballar en coses distintes i sense importància.
trebòl, m. : piset aixecat entre el primer pis i l'entrada d'una casa, o entre dues habitacions.
tregellà, v. : nivellar el camp.
trènc, m. : hemorragia interior produïda per un cop al cap.
trénca-còlls, m. : home viciós i de mala vida.
trènguis, m. : trencadissa.
treser, m. : les anques.
trespòl, m. : la part de la casa de sota teulada.
trèt, m. Conservat solament en expressions com *tret curi*, *posa't a tret*, etc.
tricot, m. : samarra de llana gruixuda.
tringuet, m. : el pati de jugar a pilota.
trissa, f. : tros de corda.
trit, adj. : picat, trinxat.
trits, m. pl. : les despulles del blat.
trómpa, f. : la pesa inferior de la canya de pescar.
trompada, f. : empenta.
trompicà, v. : discutir una cosa sense parar.
tronat, m. : trespol.
tropicó, m. : batec del cor.
trossellera, f. : venedora de els desperdícis de la carn.
trugèta, f. : contrapès de la campana.
trullòla, f. : la pica on cau el suc del raïm quan es trepitja.
truntaina, f. : menjada, *far-tadalla*, gresca.
tutaina, adj. : informal.

U

- ufanós*, adj. : ufanós; content satisfet, alegre.
ullerol, m. : forat de cau molt petit.
unflà, v. : inflar.
urgellessa, f. : boira humida provinent de l'Urgell.
urses (fer —) : fer ganyotes, mala cara en el sentit d'una manifestació d'odi o de menyspreu.
urtes (anar a les—) : anar a les palpentes; cercar o fer una cosa d'esma, amb poca certesa.

V

vaina, f. : doblec que es fa a la vora de la roba per passar-hi un cordó o veta per dintre el buit.
vandallà, adv. : enllà.
vedat, m. : campaneta del paladar.
vel·là, v. : vetllar.
ventadó, m. : ventall de palma per a ventar el foc.
ventall, m. : vano.
ventalla, f. : el respatller de la nauquera o caixa on els catúfols de les sinies aboquen l'aigua.
ventolè, adj. : ventós.
ventrera, f. : la corretja que, passant per sota la panxa de l'animal, sosté la muntura.
verba, f. : paraula, frase; ex.:

Quan ell agafa la verba ja no pot parlar ningú.
vérbol, m. : taca roja produïda per una inflamació en la pell. *Eritema*.
verdal, adj. : verd (es diu de la fruita).
verdanc, m. : el senyal inflat i moradenc que deixa un cop fort sobre la pell.
verdiell (*de—*) adv. : de valent.
verduc, m. : bastó primet.
vespra, f. : vigília de festa.
vidriola, f. : guardiola.
vimen, m. : vímet.
visc, m. : vesc.
vit, m. : nervi (conservat so- lamente en *vit de bou*).
vore, v. : veure.

X

xafardé, adj. : batxiller, embo- licaire, home que es posa en tot.
xàfec, m. : aiguat fort.
xalà, v. refl. : divertir-se.
xamà, v. : conversar, garlar.
xancla, f. : cosa rebregada; mal crònic.
xapulina, f. : aixadella de tall.
xapullejà : saccejar una pessa de roba sense treure-la de l'aigua; tirar-se sovint, amb la mà, aigua a un punt determinat; copejar l'aigua amb les mans o amb els peus.
xarnera, f. : frontissa.

xarpa, f. : elàstic.
xarrà, v. : parlar.
xarrada, f. : conversa.
xèic, -a, interj. : no! noia!
xéra, f. : gresca, divertició.
xeruga, f. : arada especial per a les terres fondals i d'arròs.
xic, -a, m. f. : noi, noia.
xicotét, dim. de *xic*.
xímo, m. : Joaquim.
xiquina, f. : braç de terra que se n'entra al riu.
xiribèc, m. : contusió, feri- da a una de les parts del cap.
xirinxina (*a la—*), adv. : es diu quan es porta una cria-

tura a coll assegurada damunt
dels muscles.
xitxa, f. : paraula, loquacitat.
xiu, m. : camí, seguida, torn;
ex. : Enguany el blat porta
mal *xiu*.
xiulit, m. : xiulada.
xocallo, m. : seny, enteniment.
xóll, m. : raig, doll.
xolla, f. : vegi's *xocallo*.
xómpo, adj. : cast. *torpe*.
xóp, m. : om.
xorrà, v. : rajar.

xumà, v. : gotejar; també es
diu que la paret o un canti
xuma quan hi ha transpira-
ció de líquid.
xurrolada, f. : excrement,
diarrea.
xuruvía, f. : planta d'hort co-
mestible. cast. *chirivía*.
xut, interj. : s'usa per a im-
posar silenci; també té el
sentit de *poca cosa*; ex. :
No hai pogut dir ni *xut* ni
mul.

F. MESTRE